

módon munkájának ezen részét Ransanus. A szkíták, a hunok és Attila így távolabb kerülnek a magyaroktól, a rómaiként feltüntetett Mátyás számára nem dehonosztáló a *laza* hun kapcsolat a keresztény Nyugat-Európa népei előtt, és mégis igényt tarthat a földre, amelyet népének ősei már egyszer megszereztek. Egyúttal kedvében jár annak a főként középnemesi csoportnak, amely magának vallja a *szoros* hun-magyar rokonságot, és hallgatólagosan elfogadja egy esetleges Attila–Mátyás párhuzam megvonását, amely sokak szemében a király népszerűségét emeli.

A hun-magyar történet Kézai által eszközölt életre keltése, Thúroczi-féle adaptálása, valamint mindennek ransanusi megkérdőjelezése talán annak a folyamatnak a tükörképe, amely a „sötét középkor” eszmevilágától a humanizmus emelkedett koncepciójához vezetett el.

Blazovich László

„Öltöznek be az erdők zöldbe”?

Az *Öltöznek be* kezdetű töredéket, a Balassi előtti, alig-alig ismert szerelmi költészet egyik nevezetes szövegemlékét a felfedező Borsa Gedeon 1957-ben fényképmásolattal és elég jó betűhű átirással együtt tette közzé.¹ Borsa cikkével csaknem egyidejűleg Mezey László már a töredék általa javasolt olvasatát is publikálta:

„ZÖLDVÁRI ÉNEK

Egy május-ünnep énekének töredéke

. . . öltöznek be az erdők

zöldbe. . .

he, hea, hó!

zöld erdőben neki. . .

he, hea, hó!

az piros hajnalon

az ifjak kegyeseket

szagatják (?) . . .

he, hea, hó!

virági, hog(y) a [föld]dbe (?)

mert virágzik az harmattól

a vagy ek. . . (?)

he, hea, hó!

Kéziratból.”²

Ez a hibás olvasat Mezey közlése óta több antológiában megjelent.³ A népszerűsítésből visszajutott a szaktudományba is: Gerézdi Rabán *A virágének* c. könyvfejezetében – ennek magának három kiadását⁴ ismerem – a töredéket Mezey olvasatában idézi és *elemzi*.

A következő olvasatot a jövőendő (népszerű) antológiák szerkesztőinek használatára szánám. Azaz: 1) a nem értelmezhető betűket/betűcsoportokat nem írom át, 2) egy-egy sorba az együtt értelmezhető szócsoportokat írom, 3) a kutatónak továbbra is Borsa cikkéhez kell fordulnia. Az idézett és az alább közlendő új olvasat között a fő eltérések a következők: 1) a hangulatos, de helytelen – hiszen az nyilván más dalhoz tartozott – cím törlése, 2) az első sor genitivusának helyreállítása (ad analogiam egyébként a *Vestiunt silve a Cambridge-i daloskönyvből*⁵), 3) a refrének helyreállítása, 4) a félreért-

¹ BORSA Gedeon: Ismeretlen virágének töredéke. ItK 1957. 236–237.

² Középkori magyar írások, szerk. MEZEY László, Bp. 1957. 366.

³ Sőt, SZEPESI Attila a töredék egy költői parafrázisát is kiadta.

⁴ GERÉZDI Rabán: A magyar világi líra kezdetei, Bp., 1962. 299–301., Uő.: Janus Pannonius-tól Balassi Bálintig, Bp. 1968., 479–481. A fejezetet – benne a verselemzéssel – egy ELTE-cikkgyűjteményben is kiadták, jegyzetként.

⁵ E párhuzamra – mely pedig az általa használt olvasattal épp nem harmonizál – GERÉZDI (i. h. k.) figyelt fel.

hető „kegyeseket szaggatják” kifejezés szétválasztása, 5) a Borsa filológiai *kommentárjából* született „a vagy ek” sor törlése (ui. Borsa ezt még úgy gondolta, hogy *vagy* „ak”, *vagy* „ek” olvasandó a szövegben, s itt az átíró Borsa kommentárját is versnek képzelte). Tehát:

... öltöznek be az erdő zöld ... [-i] ... -ben

he hea hó virág⁶

... zöld erdőben neki ...

... hó

Az piros hajnal ...

... az ifjak kegyeseket ...

... szaggatják (?)

he he hea hó virág.

... mert(?) virágzik az harmattól ...

he he hea hó

... ez világ ...

he he hea hó virág

Horváth Iván

A Pázmány-levélfilológia helyzete

A Pázmány-levelek, -dokumentumok napjainkban is tartó szorgos gyűjtögetését figyelve néhány megjegyzést kell tennünk arra vonatkozólag, hogy milyen korábbi s újabb pontatlanságokkal kell számolnunk, milyenek a további kutatás lehetőségei, hogy is áll ma a Pázmány-levélfilológia?

1. Új bibliográfiánk valamennyi levél-publikációt számon tartja 1822-től 1967-ig.¹ A kiadások történetében, a dokumentumok feltárásának előrehaladásában igen nevezetes Hanuy Ferenc kétkötetes, század eleji kiadása.² A levelek nyelvi megoszlását azonban Hanuy adataihoz képest (i. m. I. köt. XVI. l.) helyesbíteni kell: a latin–magyar–olasz–német–spanyol szövegek aránya nem $812 + 267 + 25 + 1 + 1 = 1106$, hanem $803 + 277 + 26 + 1 + 1 = 1108$. (A levelek összes számának eltérésére a magyarázat a 12-es jegyzet I. részében van. A nyelvi megoszlás helytelen adatait egyébként a Hanuy könyvéről szóló recenziók némelyike átvette.)³

2. 1967-ben Kovács Sándor Iván és Kulcsár Péter két „kiadatlan” Pázmány-levelet közölt.⁴ Ezeket azonban – másokkal egyetemben – Galla Ferenc 1943-ban már kiadta, 4-es és 8-as szám alatt.⁵ Az említett 1967-es publikációban egy sajtóhiba is található: az 51. lapon közölt, Telegdy Annához címzett levél (ez Gallánál a 8-as számú) megnevezésében az írás 1633. december 6-ára datálják, holott – néhány sorral lejjebb – az eredetiben december 5-ét olvashatunk, akárcsak Galla közlésében.

3. Galla Ferenc említett kiadványában szerepel az a három levél is (az 5-ös, 7-es és 10-es számúak), melyeket megtalálhatunk az ItK 1975/5–6. számának 690–691. oldalán Benda Kálmán „Pázmány Péter néhány kiadatlan levele” című közleményében.⁶ (Bendánál ezek az 5-ös, 7-es és 8-as számú levelek.) Az utolsó egyező levél dátuma (Galla: 10-es, Benda: 8-as) egyébként eltérő a két közleményben: Gallánál 1635. december 15, Bendánál 25. A helyes dátum december 25.

Gallának erre a harminchárom évvel ezelőtti szövegközlésére (amelyet szintén tartalmaz a Bibliográfia említett helye) tehát azért érdemes figyelmeztetnünk, mert az utóbbi években már a második esetben ismétlik meg egyes részleteit.

⁶ hé hea hó virág? – Észrevételeiért köszönet a lektor Varjas Bélának.

¹ STOLL Béla–VARGA Imre–V. KOVÁCS Sándor: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig. Bp. 1972. 447.

² Pázmány Péter bíbornok... összegyűjtött levelei. I–II. köt. Kiad. és bev. HANUY Ferenc. Bp. 1910–11.

³ LUKCSICS József, Religio 1910. 25. sz. 399., TAUBER Sándor, Hittudományi Folyóirat 1911. 817., ZUBRICZKY Aladár, Katholikus Szemle 1910. 669.

⁴ KOVÁCS Sándor Iván–KULCSÁR Péter: Régi magyar írók és prédikátorok kiadatlan levelei. A. Hist. Litt. Hung. A. Univ. Szeg. 1967. VII. 49–51. – Klny.: It. Dolg. 48.

⁵ GALLA Ferenc: Újabb kiadatlan Pázmány-levelek. Regnum 1942/43. 305–321. – Klny. is.

⁶ BENDA Kálmán: Pázmány Péter néhány kiadatlan levele. ItK 1975. 685–691.